

**Een verhandeling over
De Bhagavad Gītā:
“Het basisboek van Yoga”.**

**Opgedragen aan
Śrī Kṛṣṇa: de stem van ons
innerlijk.**

**Eindwerk Corrie Kalika
Juli 2015**

Met dank aan:

de eerste Guru, mijn moeder
de tweede Guru, mijn vader
de derde Guru, al mijn leraren
van een vlieg tot alle schrijvers
wiens boeken ik gelezen heb

Speciale dank aan:

de leraren van de

“Śrī yogeśwarānanda Yoga Mahāvidyālaya vzw”

te Mechelen, België die een inzicht hebben gegeven
waardoor ik in staat ben dit eindwerk te schrijven.

De allerhoogste dank aan:

Supreme Absolute Guru.

OM

**“Met Zijn handen en voeten overal, met ogen
hoofden en gezichten overal, met oren die
alle hoeken en gaten van het universum
bereiken, allesomvattend, bestaat Hij in de
wereld”**

Uit” Bhagavad Gītā : hoofdstuk 13, vers 14.”

**“We zoeken, vinden en vergeten weer.
Zo gaan we onze levensweg.
Gaandeweg ontdekken we dat ons pad
geen bestemming heeft, maar bestemming
is.”**

Uit: “Zonder einde”, Hans Korteweg, 1995

Inhoudsopgave

1. Voorwoord.	6
2. Wat bereiken wij door de studie van de Bhagavad Gītā?	10
3. De waarheid is eenvoudig.	11
4. De innerlijke “weg”.	12
5. De innerlijke leraar.	14
6. De “weg”-wijzers.	22
7. De Yoga van Śrī Patañjali.	23
8. Spiritualiteit.	30
9. Symboliek: de verborgen taal van het symbool.	30
10. De symboliek van de Bhagavad Gītā.	34
11. De achtergrond van de Bhagavad Gītā.	35
12. Persoonlijk noot.	39
13. Bhagavad Gītā Hoofdstuk 1.	39

1. Voorwoord.

Wie ben ik om iets over de Śrīmad Bhagavad Gītā te schrijven? Zij spreekt voor Zich want het is “het lied van de Heer”! Misschien zijn mijn indrukken nuttig voor iemand? Zie hierin de reden dat ik de euvele moed heb opgevat om dit te doen.

Dit eindwerk wordt geschreven om de 5-jarige opleiding tot Yogaleraar aan de

“Śrī yogeśwarānanda Yoga Mahāvidyālaya vzw”

te Mechelen, België af te ronden.

Mede door het inzicht mij bijgebracht op deze opleiding, ben ik mij ervan bewust hoe groot de moeilijkheid is om te proberen met woorden en begrippen een verklaring te geven van het gebied dat ligt achter woorden en begrippen: het onzegbare te zeggen en het onnoembare te benoemen.

Dit inzicht werd door de leraren op een vriendelijke, liefdevolle wijze vol mededogen bijgebracht. En dan te bedenken dat alle leraren hun taak onbezoldigd deden en nog steeds doen. Hun doel is de authentieke Yoga te onderwijzen en daar is voor mij ruimschoots aan voldaan. Tijdens de opleiding wordt mij ook duidelijk dat een spirituele begeleiding, vorming niet afgerond kan worden en dat deze voortduurt tot dat de laatste adem is uitgeblazen.

Wie aan Yoga doet kan zijn of haar ontwikkeling niet in één of ander tijdschema inpassen.

Tegelijkertijd kan ik door dit inzicht de Bhagavad Gītā beter begrijpen.

Na het afronden van de opleiding begint het eigenlijke “werk”.

De Bhagavad Gītā is een onderdeel van het beroemde Indische reuzenepos Mahābhārata.

Zij vormt een belangrijke culturele hoeksteen van India en wordt algemeen beschouwd als één van de belangrijkste boeken uit de wereldliteratuur. De teksten beïnvloedden sterk het leven en denken van verschillende Indische wijzen o.a. van Gandhi, maar ook van onze westerse filosofen.

De Duitse filosoof, Arthur Schopenhauer zei: *”Ze is de troost van mijn leven geweest en ze zal de troost van mijn sterven zijn...”*.

Van de Bhagavad Gītā zijn meer dan tweeduizend uitgaven verschenen en zij is vertaald in minstens 75 talen.

Haar 18 hoofdstukken die 700 dubbelverzen beslaan, zijn geanalyseerd, wel of niet van commentaar voorzien en geïnterpreteerd vanuit een onnoemelijk aantal filosofische en orthodoxe gezichtspunten en ten slotte wel of niet voorzien van voetnoten om het geheel compleet te maken.

De duizenden commentaren behelzen o.a.:

- commentaren van professoren waar het geschrift op een vrij rationele manier wordt uiteengezet
- commentaren van geboren Indiërs bij wie de diverse basisbegrippen met de papepel zijn ingegoten
- commentaren van filosofen, al hoewel al het boek van oorsprong niet filosofisch is bedoeld
- commentaren van Orthodoxe Indiërs die het gieten in het raamwerk van een religie.

Mij moet van het hart dat mijn studie van de Bhagavad Gītā zal blijven voortduren om wat daarin staat beter te gaan verstaan en verteren.

Een belangrijk speerpunt bij het lezen en begrijpen is dat de teksten moeten worden ontdaan van elke historische en godsdienstige context. Lees het zonder conditioneringen en u heeft een levensboodschap. Het is een waardevolle boodschap die rechtstreeks naar de Essentie gaat die zich in u bevindt.

Vele eminente personen hebben een verhandeling over de Bhagavad Gītā geschreven en ik vraag vergiffenis voor eventuele misvattingen.

Het is geenszins mijn bedoeling specialistisch werk te leveren, daar zou ik talloze levens voor nodig hebben. Om alle hoofdstukken te verslaan, is een levenswerk of een werk voor meerdere levens aan de orde, tenzij ik in dit leven Zelfrealisatie bereik. Sri Krishna zegt immers: “Voor een verlichte Brahmaan zijn alle Veda’s van evenveel nut als een waterput voor een terrein dat overstroomd is.” en de Indische mysticus Kabir zegt het kernachtiger: “Wie Zelfrealisatie bereikt heeft is Levende Heilige Schrift”.

Zelf kon ik de boodschap beter begrijpen, nadat de begrippen die voorkomen in de Bhagavad Gītā tijdens de opleiding op een diepgaande wijze uitéén zijn gezet. Mijn streven, met het schrijven van dit werk, is dezelfde begrippen op een eenvoudige en heldere wijze weer te geven om het begrijpen en toepassen van de boodschap van de Gītā voor niet-ingewijden in de authentieke Yogaleer toegankelijker te maken. Ik hoop hiermee hun nieuwsgierigheid te kunnen wekken om met als gevolg dat ze misschien iets dieper in de Yoga en in hun ziel duiken.

Bij het doel van de Bhagavad Gītā gaat het geenszins om een zweverig geheel maar juist om het feit dat de lezer met beide benen op de grond moet blijven staan, realistisch moet blijven en niet zoals tegenwoordig i.v.m. de uitbuiting van spiritualiteit alles zweverig moet zijn. De

boodschap moet van binnen uit begrepen worden en niet op een rationele wijze want dan heeft zij haar doel voorbij geschoten.

In de Gītā wordt het universele probleem van onwetendheid, waar ieder mens mee kampt beschreven. De Bhagavad Gītā is een symbolische weergave van de innerlijke groei en de strijd in ieder mens.

Elk probleem is het gevolg van het fundamentele menselijke probleem van het ontoereikbare zelf.

Śrī Kṛṣṇa onthult hierin dat ieder mens, zelfs elk levend wezen, een compleet, toereikend Zelf is. Het gevoel van gebrek komt voort uit de onwetendheid van de werkelijke natuur van het Zelf.

De Bhagavad Gītā, “Het lied van de Heer”, is uw innerlijke muziek, is muziek van kosmisch bewustzijn in menselijke taal die d.m.v. Yoga tot harmonie wordt gebracht. Zodat de dirigent, Buddhi, (Buddhi is de hogere geest die Inzicht verschaft door direct kennen, waar bijvoorbeeld ook intuïtie thuishoort) de teugels weer in handen heeft. Dan kan de kosmische boodschap worden gehoord die het kosmisch bewustzijn in de innerlijke stilte afspeelt.

Het is het boek van Yogaleven.

Een vertaling kan belangrijk zijn maar het luisteren in rust van de sloka's (dubbelverzen) heeft invloed op ons. Het is gecomponeerd in een metrum die als zeer melodius wordt beschouwd. Het beluisteren heeft als gevolg kalmte, stabiliteit en rust in het mentale deel van ons bewustzijn. En aangezien lichaam en bewustzijn een samenspel zijn komt ook het lichaam tot rust.

2. Wat bereiken wij door de studie van de Bhagavad Gītā?

Gaan van onwetendheid naar “Weten”.

Er zijn twee soorten weten; kennis die binnengekomen is via de zintuigen en kennis die **niet** via de zintuigen is binnengekomen maar bereikt via intuïtie, ervaring, meditatie, dat is dan weten met een **hoofdletter**.

Zij verstrekt middelen die een antwoord geven op essentiële vragen, zodat het gebrek aan inzicht in het Zelf kan worden opgelost en diepere functies van het bewustzijn kunnen worden ontdekt. Middelen om de verslaving aan het materiële, die een pseudozekerheid en houvast biedt te overschrijden. De angst om deze zekerheid los te laten en te onderzoeken wie wij werkelijk zijn overschrijden. Dan komt het inzicht dat zal leiden tot “genezing” van het gebrekkige gevoel dat wij met ons meedragen en de oorzaak is van ons lijden.

Het is haar taak ons te introduceren, te geleiden naar onze innerlijke leraar de Gurū.

Ze levert kennis van het Zelf dat het gevoel van gebrek wegneemt. Wanneer wij ontdekken dat wij een vol en compleet wezen zijn, dan zullen langzamerhand al onze conflicten en het verdriet verdwijnen.

Helpen bij de beheersing en verlichting van de geestelijke nood die heden ten dage alom heerst. Zowel in het zakenleven als bij de gemiddelde burger, zowel bij de gelovige als de atheïst.

Is er oprechte **interesse** en willen we **serieus** met de Bhagavad Gītā aan de slag op het “pad” om het Zelf te vinden dan is **overgave** nodig om de boodschap die Zij

brengt te kunnen ontvangen. Want als er moeilijkheden opduiken en die zijn er op het spirituele pad, in hoeverre blijven we dan eerlijk? De bereidheid te strijden moet aanwezig zijn want we komen verzet tegen, verzet om het leven te leven zoals het is. Voor sommigen stopt het bij verzet, geen bereidheid tot strijd, die bereidheid moet er zijn anders is er geen vervulling van het leven.

3. De waarheid is eenvoudig.

Maar juist omdat ze eenvoudig is, willen de mensen haar niet aanvaarden. Want ons leven op aarde is zo dat wij voor alles wat wij waardevol vinden een **hoge prijs** moeten betalen en men vraagt zich af: “Als de waarheid het kostbaarste is wat er bestaat, hoe kan ze dan eenvoudig verkregen worden?”.

Deze illusie is het die iedereen ertoe brengt de eenvoudige waarheid af te wijzen en naar een ingewikkelde te zoeken. Als je de mensen iets vertelt, waarvan het hoofd gaat duizelen, zullen zij, zelfs al begrijpen zij het niet, toch zeer ingenomen zijn met de gedachte: “Het is iets substantieels, iets waaraan men houvast heeft, want het is een idee die wij niet kunnen begrijpen, het moet wel iets verhevens zijn”.

Wie de waarheid zoekt, moet zich allereerst bewust worden van het doel van het leven. Zodra een ziel zich voelt ontwaken uit de levensroes is het eerste wat zij zich afvraagt: “Wat is het doel, de zin van mijn leven?”.

Er rijzen **essentiële** vragen uit de diepte omhoog zoals:

- “wie of wat ben ik?”
- “wat is de zin, de bedoeling van dit leven?”
- “waarom ben ik op deze plaats in deze familie geboren?”
- “hoe maak ik mij vrij van de begoocheling dat ik geen zuiver Zelf ben”

- “hoe kom ik los van dit lichaam die aangename en onaangename ervaringen te weeg brengt?”
- “waarom wordt het ene kind geboren op de vuilnisbelten van Brazilië en het ander kind in een voorname wijk in Nederland?”
- “waarom krijgt het ene kind leukemie en staan de ouders doodsangsten uit en het ander kind groeit gezond op?”
- “wat of wie veroorzaakt dit alles en houdt alles in stand?”.

4. De innerlijke “weg”.

Dan begint de “weg” naar het zoeken van het levensdoel: de innerlijke “weg”. Het uiterlijke levensdoel leidt tenslotte tot het innerlijk doel. Immers al wat je doet, zowel op geestelijk als op stoffelijk gebied, is een middel om tot het innerlijk doel te geraken, als je het maar als zodanig kunt zien.

Het innerlijk leven hoeft niet bepaald in de tegenovergestelde richting van het uiterlijk leven te gaan maar het innerlijk leven is een voller leven. Het wereldlijk leven betekent een begrensdheid van leven; het innerlijk leven wil zeggen: een volkomen leven.

Met innerlijk leven bedoelen we een leven in de richting van volmaaktheid, volmaaktheid in liefde, harmonie en schoonheid en in de taal der gelovigen: in de richting naar God. Niet het gepollueerde woord “God” zoals in het westen gebruikt maar de Essentie van ons bestaan.

Als het innerlijk pad ertoe leidt dat men tot het bewustzijn komt dat alles God(Liefde) is en dat God(Liefde) overal is, dan bestaat het innerlijk leven niet daarin dat men de ogen sluit en naar binnen ziet, het is een naar binnen en naar buiten zien.”

Eender welk “pad” je volgt: het “pad” van handelen, inzicht of liefde, je zal je plicht moeten vervullen. Het handelen is gekoppeld aan het leven. Immers zonder handelen kan het leven in het lichaam niet aanwezig zijn zei Srī Kṛṣṇa tegen Arjuna.

De Gītā vraagt geen terugtrekking uit de wereld en te leven in een grot. Zij richt zich tot mensen in het wereldse bestaan zoals jij en ik, die de taak en de verantwoordelijkheid van het dagelijks leven moeten tegemoet treden. De manier waarop je handelt is belangrijk; het verschil zit in een sereen of stressvol bestaan. Ze leert je de natuur van je eigen geest te begrijpen en haar elementen van licht, passie en duisternis, zodat je tot het inzicht komt hoe de verschillende ondeugden (zoals verlangens, hebzucht, woede, haat, jaloezie enz.) zijn te kanaliseren en om te zetten naar dat wat je kan helpen om niet de controle te verliezen over jezelf.

Dan kunnen we de serene balans bereiken die ons in staat stelt te leven in een wereld zonder van die wereld te zijn.

“Wat voor persoon je ook bent, ook jij kan je Zelf bereiken en één zijn met Mij. Er zijn zij die het “pad” van kennis bewandelen, the Jñāna Yogis, zij die het “pad” van handelen bewandelen, de Karma Yogis en zij die de “weg” van Goddelijke liefde bewandelen, de Bhakti Yogis”; de Bhagavad Gītā geeft aan dat zij allemaal uiteindelijk Zelfrealisatie zullen bereiken.

En als je niet in staat bent een van deze “wegen” te bewandelen dan zal je geloof en liefde voor God jou naar God brengen. Steeds weer door de Gītā heen herinnert Srī Kṛṣṇa ons aan de band van liefde tussen God en de creatie en de kracht van liefde die de pijn van elke dag kan transcenderen en ons vrij kan maken.

Wij zijn liefde en het geboorterecht van de mens is liefde en geluk. Sat Cit Ānanda: Geluk Zijn Zaligheid. Op het moment dat je je pijnen, angsten opzij kunt zetten en kunt voelen wat dat is, verandert je hele kijk op de wereld en sta je op een andere manier in het leven.

Deze liefde, het Zelf, is de Goddelijke energie die in ieder mens aanwezig is.

5. De innerlijke leraar.

Als we over een gurū of meester spreken denken we aan een persoon buiten ons, die ons bevelen geeft.

- Als we naar ons zelf kijken zien we dat we uit een zak van huid bestaan waar van alles in ziet: beenderen, spieren, bloed, plasma enz. Zijn wij dat?
- Een chemicus geeft aan dat het lichaam is samengesteld uit zoveel water, zink, enz, enz. Maar ook dat zijn wij niet.
- Als we in de spiegel kijken en ons herinneren hoe we eruit zagen toen we 10, 20, 30, enz. waren, dan glimlachen wij en kunnen denken: “welke was ik dan”?
- We zetten steeds een andere pet op. In onze privéomgeving zijn we soms echtgenoot(o)te, vader/moeder, vriend enz. In een werk situatie directeur, bankbediende, kapster enz. En steeds identificeren wij ons met een van deze voorstellingen van onze geest.

Maar er is iets in ons die weet dat je noch een kind, student, vader enz. bent. Wie is degene die in uw aanwezig is en dat constateert? In de Bhagavad Gītā wordt gesproken over de kenner van het veld. Dit is zeer interresant. Want in de meest moderne wetenschap kwantummechanica, wordt gesproken over een veld en beweert dat dat bewustzijn de “oergrond” is van al het zijnde. De mens is dus geen afgesloten ding, maar is een

energieveld. En dat alles wat er in voorvalt zijn bewegingen in het veld.

Wie is de kenner van het veld? Het antwoord in de geschriften is: bewustzijn (ziel, essentie, in het Nederlands hebben wij daar geen goede vertaling voor).

Een andere manier waarop de geschriften er over het bewustzijn spreken is dat er een ultiem(groot) veld van kennis aanwezig is.

Dit veld beperkt zich via een filter in ons wezen. Dit proces van vernauwen van deze ganze totaliteit tot een beperkte indentiteit noemen we in Yoga de tatva's.

We kunnen ondanks ons logisch denken met onze verbeelding een poging wagen dit te verstaan door terug te gaan naar de aanvang van het bestaan. We brengen onze geest terug naar voor de oerknal en verbeelden ons dat er een groot veld is waaruit nog niets is geschapen, de drie Guna's(zijn de drie basiseigenschappen of – hoedanigheden van de oorspronkelijke natuur) zijn nog in evenwicht. De wetenschap tracht zich een beeld te vormen van dit veld. Dit potentieel vermogen waar zich nog niets in vorm heeft uitgedrukt, in de Indische filosofie Brahma genoemd. Andere namen voor het potentieel vermogen zonder vorm zijn: de Tao, de Absolute Godheid, enz.

In dit veld komt overeenkomstig een intelligent en praktisch omschreven patroon (bepaalde kosmische wetten volgens de welke energie zich beweegt) beweging. Volgens de kwantummechanica: elektromagnetische energie dat zich uitdrukt in symmetrie of fractaal. Er ontstaat in yogische termen verstoring in de Guna's.

We leven in een opwindende tijd waar de wetenschap en de grote tradities, Yoga inbegrepen, samenlopen. Door de verstoring krijgen we twee krachten, het ene dat weet, dat intelligent is, wat we bewustzijn kunnen noemen en we hebben energie. In Yoga terminologie zijn energie (Puruṣa) en materie (Prākṛti) vormen van hetzelfde. Bewustzijn en energie die bewegen samen en het resultaat ervan is een schepping. Zo kunnen we zien dat Eender wat in deze schepping bevat de oorspronkelijke elementen, het bevat dus oorspronkelijke bewustzijn en energie, weten en actie.

Het kennende deel, bewuste deel, noemen we het goddelijke bewustzijn en als alles in dit universum dit bewustzijn bevat, betekent dit dat wij dat ook bevatten. Wij zijn die goddelijke intelligentie. Maar waarom zien we dat niet, zijn wij ons dat niet bewust, waarom lijden wij en ploeteren wij en weten wij niet de weg als wij dan toch origineel zuiver bewustzijn zijn?

Om dat te begrijpen gaan we naar de zon. De zon schijnt altijd maar wij kunnen het niet zien. Soms komt er een straaltje door en vangen wij een glimpje op. Wat is het waardoor we de zon die altijd schijnt niet kunnen zien? De wolken natuurlijk.

Wat er moet veranderen is dat wat in ons deze zon verduistert zodat wij vrij worden van lijden. Eén van de geschriften van India zijn de Upaniṣads. De leer van de Upaniṣads staat los van tijd en ruimte. Deze esoterische leer is niets anders dan een uitdrukking van het Bewustzijn. De Upaniṣads hebben tot doel: onwetendheid te verdrijven door het openbaren van geheime, spirituele kennis.

Het gaat in de Upaniṣads altijd om dialogen tussen een leraar en een leerling die vragen stelt. En in de Maitrī Upaniṣad vraagt de leerling: "ik weet dat het lichaam, een

voertuig is, het bestaat uit materie en het is zoals een wagen die zonder chauffeur niet kan bewegen”.

Wie of wat is de bestuurder?

Hoe kunnen wij de bestuurder van dit vehikel vinden?

Het antwoord van de leraar is: “Het is een ziel in u zoals de rest van de wereld. Het is binnen en buiten en boven en in de wereld, zuiver en helder, nooit geboren, nooit gestorven, altijd voortdurend, helemaal één. Het is de kracht van deze geest die leven en intelligentie in elke vezel van uw lichaam geeft.”

Elke cel van ons lichaam heeft een kern die bewust en intelligent is en een membraam dat zoals een brein reageert. Elke cel in ons lichaam heeft intelligentie. We zijn een intelligent wezen, gemaakt uit zuivere intelligentie. Waarom zien wij dat niet?

En dezelfde Upaniṣad legt dan verder uit.

Er zijn vijf subtiele en vijf grove elementen. Grove: aarde, water, vuur, lucht en ether. De ziel, die intelligentie is, is zuiver maar het is helemaal gewikkeld in een omhulling van deze vijf grove elementen of mahabhuta's. Deze combinatie is de menselijke ziel die het lichaam beheert. Maar in de kern van dit alles is de pure spirituele ziel, genoemd Ātman. De menselijke ziel wordt gebonden door de guna's en door de elementen, maar de spirituele ziel Ātman is vrij.

Ātman dat is het bewustzijn waar wij ons op richten in Yoga. Dat is waar we in Yoga over spreken onder de naam puruṣa. Het woord Puruṣa is Saṃskṛta¹ en komt van “pur” de inwoner en “uṣa” is de stad. Dus de bewoner van deze stad is de Heer, de Meester. Dat is degene die lacht omdat hij weet dat al die verschillende afbeeldingen in je leven niet voorstellen wat jij bent. Jij bent dat niet.

---

¹ Saṃskṛta is de heilige taal van India.

Samengevat is er een pure, zuivere, spirituele kern in ons die we $\bar{A}$ tman noemen, die weet dus alles want hij is hetzelfde als dat originele, de potentie die het mogelijk gemaakt heeft dat alles dat nu bestaat en er is Jivātman die gekleurd is door alle voorwaarden, conditioneringen die zich in je leven hebben voorgedaan. Deze jivātman is wat wij de ziel noemen.

Is er een verschil tussen Jivātman en $\bar{A}$ tman? Zijn de zonnestrallen niet altijd zonnestrallen, gepollueerd of niet? Kan er zoiets zijn als een persoonlijke ziel? Kan er een beperkte versie zijn van het absolute? Als het beperkt is is het het absolute niet meer.

De leraar van wijsheid vergelijkt het om ons dat te laten begrijpen door analogie met vuur te gebruiken. Stel je een groot vuur voor en de mooie vlammetjes en de vonken. Observeer het vuur. Is er een verschil tussen vuur en vlam en de vonkjes die omhoog vliegen en weer in het vuur belanden of er naast? Is de vonk verschillend van het vuur?

Een ander voorbeeld : is de druppel verschillend van de oceaan?

Je goddelijke kern is hetzelfde als die van ieder andere persoon. En dat geldt voor alles, je vrienden, de planten, het universum. Er is maar één. Allen zijn vormen, uitdrukkingen van hetzelfde goddelijke bewustzijn. $\bar{A}$ tman en Jivātman zijn een conventie die we gebruiken om iets te verstaan. Dat wat wij vanuit ons perspectief verloren zijn in deze jungle van conditioneringen.

Deze conditioneringen van de kern verwijderen of elimineren is de taak die Yoga voor ons vervult. Je kunt hetzelfde op een andere manier zeggen: vind de $\bar{A}$ tman die onbezoedeld straalt en schijnt.

Als de zon altijd schijnt dan is er niet zoiets als dag en nacht. De zon schijnt altijd. Wat we denken dat zich voordoet als nacht en dag is een illusie, een conditionering die zich in onze geest voordoet. Ons brein heeft niet het vermogen om de lage frequentie van het licht dat voortdurend schijnt waar te nemen en daarom noemen wij dat nacht. Er is enkel elektromagnetisch energie, er is alleen licht, maar de lage frequenties noemen we donker en de hoge licht. En dat is een methode om te zien hoe groot deze wolk is die het zien van de zon voor ons verduistert. Alles is aangeleerd alles is geconditioneerd. En vanaf het moment dat we door al deze wolken heen kunnen snijden d.m.v. meditatie, door deze waas van pollutie kunnen we beginnen echt de zon te zien. Dan kunnen wij het vuur raken, die kern, dat bewustzijn, de kern van weten, de uiteindelijke, opperste wijsheid die het oorspronkelijke is. Al deze kosmische wijsheid waar omheen al deze elementen die ons geconditioneerd bestaan uitmaken een grote dikke mist hebben opgetrokken. Meditatie snijdt door al onze conditioneringen omdat het al deze verschillende functies van de geest gaat stilleggen. De energie is daar, de zon is daar, bewustzijn is daar, maar hoe we dat interpreteren dat is de oorzaak. En dat komt door onze geest die geconditioneerd is door onze opvoeding, cultuur, beschaving, opleiding, omgeving, enz.

Ander voorbeeld: er is altijd elektriciteit maar wordt waargenomen als we iets (b.v. licht, koelkast, ventilator) aanzetten. De atman is altijd in u aanwezig maar je gaat het altijd waarnemen, vaststellen dat het er is door Jivatman, door de geconditioneerde vorm. Waar brengt ons deze ontdekkingstocht naar toe?

In ons is er een goddelijke vonk, innerlijke wijsheid, de innerlijke leraar, deze leraar weet alles omdat het kosmisch bewustzijn is. De kenner van alles, het veld, het

is daar continu aanwezig in alles maar het lijkt zich voor te doen als een individueel.

Door meer en meer in een materialistische manier van denken over te gaan bewegen wij ons steeds verder weg van het bewustzijn van Weten (Ātman) door alles te zien als een vorm, materie.

We zijn ons niet bewust van onze wijsheid. Wij dragen het volledig vermogen om van onwetendheid naar “Weten” te gaan of zoals de geschriften zeggen van duisternis(onwetendheid) naar licht(Weten).

In Saṃskṛta van Gu naar Ru, wij zijn Guru, wij dragen de innerlijke wijsheid in ons. Guru is een principe, is bewustzijn dat door elk individueel afzonderlijk wezen werkzaam is.

Onze innerlijke leraar is niets anders dan het innerlijke principe dat in ons werkzaam is.

Wat betekent dat nu?

Gurū is geen persoon, is die innerlijke wijsheid, die straal van bewustzijn, innerlijke meester, leraar in elk afzonderlijk wezen.

Tijdens de opleiding werd herhaaldelijk gewezen op dit belangrijk punt, je niet over te geven aan iemand met een lang oranje gewaad maar door zelf te doen wat gedaan moet worden en dus te ervaren.

Yoga is een ervaringswetenschap.

Op het moment dat wij die energie gaan beperken door “mijn Guru” of mijn individuele ziel dan begint het “ik” eigenaarschap op te eisen, dan begint het ik zich af te scheiden van het absolute, van de totaliteit.

Het opeisen is een conditionering waarbij wij niet stilstaan. Er bestaat geen werkelijke eigendom. Zelfs het lichaam is niet van ons en gaat als de tijd gekomen is, dat kunnen wij niet veranderen. Bezitten wij iets? Door het opeisen wordt het bewustzijn versluiert en kan het licht niet laten schijnen. Het is steeds een licht voor zichzelf tenzij we beginnen het tot onze eigendom te maken.

Dit werpt een totaal ander licht op wat sommige huidige leraren van de tijd zeggen: "Ik ben het licht en ik ga u tot verlichting brengen." Door zoiets te verkondigen bewijzen ze dat ze er niets van gesnapt hebben.

Dat kan gewoon niet. Als wij het bewustzijn beperken dan gaan we de totaliteit tot individu beperken.

Als wij het vermogen zouden hebben om God te vatten dan zou God kleiner zijn dan het vermogen van ons brein. Het is een eenvoudige waarheid met een enorme omvang. Als wij kunnen begrijpen wat bewustzijn, prana, purusha, echt is dan zou het zo klein moeten zijn dat wij het in onze ziel kunnen opnemen om het te kunnen verstaan.

Wij worden beperkt door het brein om het te kunnen verstaan.

We moeten begrijpen dat wij ermee in contact kunnen treden maar niet verstaan, niet begrijpen. En daarom zeggen de geschriften: het onkenbare. Als het kenbaar zou zijn dan zou het zo klein zijn dat het door onze brein kan worden gevat.

Onze geest dat wat we in Yoga Manas noemen is totaal geconditioneerd door de wijze waarop en de omgeving waarin we leven. Wij zijn rationeel denkende wezens geworden.

Yoga brengt ons terug. Alléén. Een holistisch beeld. Maar we zijn helemaal beïnvloed door een bepaalde kijk op het leven. En ons totale denken wordt beperkt door dat perspectief. De wolken verhinderen dat de Zon wordt gezien. Dat wat ons weerhoudt om voortdurend te luisteren naar de innerlijke wijsheid die altijd in ons aanwezig is.

6. De “weg”-wijzers.

De Bhagavad Gītā bevat de wegwijzers op weg naar dit innerlijk doel. Het is een universeel weten en heeft een sterk fundament dat is gebaseerd op waarheid. Het behoort niet toe aan een bepaalde godsdienst maar is inherent aan de mens in wiens hart het weten is ingebed. Weten wie je bent, dat is de bedoeling van de Gītā. Rekening houdend met de tijdsperiode, met zijn culturele achtergronden waarin de Gītā zich afspeelt en het lichten van de kennis uit die periode en toepassen in de periode waarin wij ons bevinden, blijkt het een universeel weten te zijn die dus in elke tijdsperiode kan worden toegepast. Het is een onderrichting die in boek is opgesteld, met een eeuwige boodschap die altijd waardevol is geweest en blijft, in het verleden, nu en in de toekomst. Het beschrijft een universele ervaring, die voorbij tijd en plaats gaat en die grote aantrekkingskracht uitoefent op vele mensen, ongeacht de religie en de cultuur waarin ze leven. De volgende faculteiten worden in de Bhagavad Gītā aangewend omdat ze in ieder mens aanwezig en onscheidbaar zijn:

- fysiek: het lichaam waarmee wij ons identificeren
- energetisch: wat ons drijft, verlangen en emoties
- oorzakelijk: het vermogen tot Weten (geestelijk)

Zelf heb altijd vertrouwd op mijn innerlijke Guru. De essentie van de Bhagavad Gītā is: deze Guru te ervaren. De Bhagavad Gītā is het Yogaboek bij uitstek en geeft weer welke Yoga “paden” bewandeld kunnen worden. Naast de Bhagavad Gītā is het boek “de Yoga sūtra’s van Śrī Patañjali” een essentieel en waardevol boek voor zoekers op het Yogapad.

Waar de Bhagavad Gītā weergeeft “welke Yoga” en in het algemeen wat te doen, geeft het boek van Śrī Patañjali weer “wat de oorzaken zijn van ons lijden en heeft gedefinieerd hoe die aan te pakken en hoe te handelen” dus Yoga te beoefenen zodat Yoga een levenshouding wordt. Yoga is dan niet een uurtje op je hoofd staan of op je matje zitten.

Yoga is meegaan met de stroom van het leven: genieten zonder ergens aan **gehecht** te zijn, zonder verlangens, de oorzaak van alle pijn. Handelen in niet-handelen en geen doenerschap opeisen want wij doen niets het wordt door ons gedaan. Dit betekent geen vrijbrief. Er wordt dan “gevestigd in Yoga” gehandeld. Yoga betekent volgens Śrī **Kṛṣṇa**: “Evenwichtigheid in handelen zowel in voorspoed als in tegenspoed.”

7. De Yoga van Śrī Patañjali.

Hij definieert Yoga als: “Yoga is het tot verwijderen/vernietigen van de categorische inhouden van het bewustzijn”.

M.a.w. Yoga is de toestand waarbij alle activiteiten in het lichaam-geestcomplex tot stilstand zijn gekomen of losgekoppeld zijn.

”Dan rust de Ziener in zichzelf, in zijn eigen essentiële aard.”

Het boek bestaat uit 195 sūtra's die de theorie en de praktijk van Yoga beschrijven. Sūtra betekent snoer of draad waaraan parels geregen zijn en is uiterst beknopt omdat er in die tijd geen boekdrukkunst bestond. Het was gebruikelijk om spirituele gedachten in deze vorm weer te geven als geheugensteun. De guru of leraar legde de sūtra's uit.

De aanpak van Śrī Patañjali houdt zich grondig en doeltreffend bezig met het grote probleem van het leven. Ze dringt door tot de grondoorzaak van de gebondenheid van de mens en van zijn lijden en schrijft een remedie voor, die niet alleen werkt maar een blijvende genezing teweegbrengt.

Śrī Patañjali onderscheidt in Yoga acht stappen, treden, die achtereenvolgend maar ook tegelijkertijd worden beoefend. Het geheel is een lang proces van zuivering van de geest en het lichaam. De reden tot beoefening is het ontwikkelen van de aandacht als werktuig voor het onderscheidingsvermogen, het middel voor inzichtelijke verlichting en bevrijding. Door het gebruik van haarscherpe aandacht kan de Ziener worden onderscheiden van het geziene. Een voorwaarde is wel dat de beoefenaar gemotiveerd en gedisciplineerd is.

Het verscherpte onderscheidingsvermogen dat uit de beoefening van de acht treden voortkomt, wordt gebruikt voor het onderzoeken van en het verminderen van de kleuringen van de subtiele indrukken van de geest om voor bij alles te komen tot het eeuwige centrum van bewustzijn(de Ziener).

De acht treden zijn:

1. Yama
2. Niyama
3. Āsana

4. Prāṇāyāma
5. Pratyāhāra
6. Dhāraṇā
7. Dhyāna
8. Samādhi

Deze treden staan in veel Yogaboeken en toch vermeld ik ze om het volgende duidelijk te maken.

Jammer genoeg worden de eerste twee treden op veel Yogascholen niet onderwezen terwijl ze de basis zijn voor het verloop van het proces: zij bepalen met welke motivatie en instelling het geheel beoefend gaat worden.

Er is een wisselwerking met de andere treden, die op hun beurt bijdragen om de eerste twee (yama en niyama) te perfectioneren.

Zij vormen de ethische basis voor de andere zes praktijken of takken. Zij vormen het interne referentiekader dat de ganse beoefening en toepassing van Yoga ondersteunt en bezielt. Zij kenmerken de instelling waarmee de zes andere praktijken uitgevoerd moeten worden. Zij creëren een manier van leven, een levensstijl, die bevorderlijk is voor het bereiken van volledige vrijheid.

Hier volgen de begrippen uit “De Yoga van Śrī Patañjali” die het voor mij aanzienlijk makkelijker maakten om dieper in de stof te dalen en deze te verteren.

Śrī Patañjali leert dat er verschillende mentale modificaties (vṛtti's) bestaan, zoals onze zintuiglijke kennis, de abstracte kennis, de gegevens die in het geheugen opduiken enzovoort. De modificaties ‘conditioneren’ ons bewustzijn en nestelen zich daarin als **Kleśa's** (van de Saṃskṛta-stam kliś = aandoening, probleem, kwelling).

Omdat we echter niet als een onbeschreven blad geboren worden, erven we de Kleśa's uit vroegere bestaansvormen.

Śrī Patañjali onderscheidt vijf soorten **Kleśa's**.

- Avidyā: spiritueel vergeten, niet weten, sluier, het verkeerde realiteitsbewustzijn.
- Asmitā: geassocieerd met Ik-heid, het idee een ik te zijn, met als resultaat zelfbevestiging en ego intentionaliteit en bij weerstand frustratie.
- Rāga gevoelens van aantrekking, liefde, passie, verslaving.
- Dveṣa gevoelens van weerzin, afkeer of wegduwen, haat.
- Abhiniveśa vastklemmen aan het bestaan, aan het leven, weerstand tegen verlies, angst voor de dood van de identiteit, verlangen naar continuïteit

Er worden zes belangrijke hindernissen op de weg naar verlossing vermeld en de basis oorzaak van ons lijden is verlangen.

Kāma: verlangen	<i>madā:</i> <i>trots</i>
<i>krodha:</i> <i>woede</i>	<i>moha:</i> <i>gehechtheid</i>
<i>mātsarya:</i> <i>jaloersheid</i>	<i>lobha:</i> <i>gulzigheid</i>

Kāma. Dit is begeerte of verlangen naar rijkdom, voorspoed, eer, status, roem, macht, geleerdheid, lichamelijk genot, kinderen, kortom gehechtheid aan alles van deze zintuiglijke wereld.

Kāma is het hoofdverlangen: Kāma is het hoofdverlangen, en uit deze aansporende kracht komen alle andere, specifieke wensen voort. Het is het hoofdverlangen van kāma dat een persoon motiveert om om het even wat te doen. Kāma is blind verlangen dat nog niet met een specifiek voorwerp of gedachte in verband is gebracht. Het is de aard van kāma dat het geen

onderscheiding-, oordeel- of begripsvermogen heeft. Kāma associeert zich dan met diepe indrukken (saṃskāras), en die combinatie motiveert dan iemand om eenvoudigweg iets te doen om het verlangen te bevredigen.

Al deze verlangens trekken iemand naar buiten, naar de domeinen van de geest en de fysieke wereld, om te trachten de verlangens in ofwel de droom- of waaktoestand, te bevredigen. Het bevredigen van deze verlangens is karma, gestimuleerd door kāma. Er is één uniek verlangen dat verschillend is van de rest. Namelijk het verlangen naar Waarheid, Realiteit, Zelf of God. Enkel dit verlangen trekt de aandacht naar binnen, voorbij al de andere verlangens, conditioneringen van saṃskāras, karma en primitieve driften. Door de manier te zien waarop dit eenvormige proces van verlangen zich met talrijke objecten associeert, beginnen wij een behoefte te krijgen tot een bepaalde mate van beheersing over het proces van verlangen. Als wij dat enigszins voor elkaar krijgen, kunnen wij controle krijgen over onze woorden en daden, wat heilzame gevolgen zal hebben. Dit zal de diepe indrukken, of saṃskāras, in de stapelplaats van de geest veranderen.

Onvervulde en vervulde verlangens: het verlangen werkt op een van twee manieren, zodra er een bepaald verlangen is (of afkeer, dat ook een soort van verlangen is), zijn er slechts twee mogelijkheden:

1. U krijgt wat u wilt.
2. U krijgt niet wat u wilt.

Wanneer het verlangen wordt vervuld: Als iemand zijn verlangen (*kāma*) wordt bevredigd of vervuld, dan is er de emotie van trots, of *madā*, hebben wat anderen niet hebben. Wanneer iemand krijgt waarnaar hij verlangd heeft, dan komt de gehechtheid: deze gehechtheid wordt

moha genoemd. *Moha* is het onjuiste besef, "dit is van mij". Wanneer er gehechtheid aan iets is, wordt men gulzig, dat wordt *lobha* genoemd. Zodra er gehechtheid aan iets is, is het alsof men er nooit genoeg kan van hebben. Er zijn vele andere woorden die de subtiliteiten van emotionele aantrekking beschrijven wanneer verlangens vervuld zijn. Nochtans, gaat het bij allen om "aantrekken," gelijkaardig aan dat wat met trots of hebzucht komt.

Wanneer het verlangen niet wordt vervuld: Indien een verlangen (*kāma*) niet wordt bevredigd of vervuld, dan is er de emotie van frustratie of woede, die *krodha* worden genoemd. De woede is het gevolg van onvervulde verlangens waarmee men niet kan omgaan. Het betekent dat er een verlangen is dat moet begrepen en opgelost worden. Jaloersheid, *mātsarya*, ontstaat wanneer iemand iets niet heeft dat hij wil en iemand anders wel. Dan ontstaan een emotie die "wegduwen" als gevolg heeft. Wij zijn constant bezig met of aantrekken of afstoten.

Abhyāsa en vairāgya.

Abhyāsa, voortdurende beoefening, eigenlijk voortdurende herhaling tot het een gewoonte wordt.

Vairāgya, niet gehecht zijn aan niemand en aan niets, zijn speciale woorden die eigenlijk constant in ons denken aanwezig moeten zijn om te doen wat gedaan moet worden.

Het vermelden van deze woorden sluit de andere woorden en inzichten die Śrī Patañjali behandelt voor mij niet uit maar deze woorden en inzichten staan voor mij vooraan in de lange rij die wordt onderwezen.

Het proces.

En wat is dan die boodschap? Het is een bewustzijnsproces en gaat in feite over ons. Over de processen die zich in ons bewustzijn en onderbewustzijn voordoen.

Wij zijn altijd opzoek naar iets wat in ons aanwezig is.

Śri Kṛṣṇa verschaft uitleg over de aard van Yoga in achttien hoofdstukken die kunnen worden ingedeeld in drie opeenvolgende methoden die ieder een eigen vorm van Yoga aan de orde stellen: Karma-, Bhakti- en Jñāna-Yoga. Het zich verenigen met het bewustzijn(het Zelf) vanuit respectievelijk de arbeid, de toewijding en de spirituele kennis.

Beoefening van de ene weg vergt ondersteuning door de andere weg. Karma Yoga kan niet in praktijk worden gebracht zonder inzicht (Jñāna) en zonder toewijding (Bhakti).

Yoga brengt ons tot en is onze natuurlijke staat en daarom bestaan geen Yoga's als Karma, Bhakti, Jñāna onafhankelijk van elkaar. Als je natuurlijke staat zich heeft gevestigd dan vinden al deze vormen vanzelf plaats. Yoga vindt van binnen uit plaats, het opruimen van hinderpalen gebeurt door voortdurende beoefening ((Abhyāsa) en onthechting (Vairāgya).

Yoga voert tot bevrijding, bewustwording, éénwording met God en is een innerlijke aangelegenheid.

Yoga is inherent aan de menselijke psyche en het is duidelijk dat Yoga geen cultureel of aan plaats en tijd gebonden systeem is.

Yoga komt uit het individu en komt tot ontplooiing zodra de mens de geestelijke rijpheid die daartoe nodig is heeft ontwikkeld.

Etymologisch is Yoga verwant aan juk: een juk om onze krachten samen te bundelen als Yoga naar éénwording.

8. Spiritualiteit.

De hele Bhagavad Gītā gaat over het verschil tussen werkelijk en onwerkelijk en heeft niets te maken met religie maar met spiritualiteit. Spiritualiteit is een innerlijk groeiproces en berust op de realiteit, de werkelijkheid en heeft niets te maken met geloofsovertuiging, want godsdienst is de vijand van spiritualiteit. Een godsdienst is een obstakel voor spiritualiteit, een godsdienst is dogmatisch en heeft regels en voorschriften, dat kan niet in spiritualiteit.

Spiritualiteit is de directe verbinding met de enige Werkelijkheid die bestaat en niet met een God die zich ergens op afstand bevindt.

Een dergelijke God bestaat niet. Het is een afgod want in de regels, ideeën en voorschriften kan men vastgeroest raken. Men maakt dan een “God” overeenkomstig zijn beperkte geïdealiseerde voorstellingen, een geïdealiseerd mens.

Het gaat hier om een innerlijk proces en het innerlijk proces heeft niets te maken met groepsverbanden enz. Het heeft te maken met een innerlijke beleving, een innerlijke wereld, een innerlijke groei, op momenten dat het nodig is met begeleiding van iemand die die innerlijke groei gehad heeft, niet noodzakelijk maar wel een goede hulp. Een verband dat mensen verbindt van binnenuit.

9. Symboliek: de verborgen taal van het symbool.

Beelden zijn altijd al een snellere uitdrukkingvorm van ideeën geweest dan woorden; ze zijn de voorgangers van het schrift.

De traditionele symbolen vormen een universele taal en geven op een indringende wijze uiting aan het wezen van de mens. Als ze in de juiste context worden gebruikt

spreken ze ons verstandelijk, emotioneel en geestelijk sterk aan. De hedendaagse menselijke communicatie is gebaseerd op tekens in de vorm van gesproken of geschreven woorden, beelden en gebaren. Ze zijn dus plaatsvervangers voor de werkelijkheid. De symbolen zijn bewust geconstrueerde en gemakkelijk te herkennen codes voor aanwijsbare voorwerpen, handelingen en ideeën. Ze zijn vrij nauwkeurig: kaarten, verkeersborden, de woorden in studieboeken en de geluiden die we maken om ondubbelzinnige en bondige informatie te verschaffen. Maar er bestaat nog een andere even belangrijke maar minder expliciete communicatievorm en die heeft te maken met os psychologische en spirituele binnenwereld. Voor ons innerlijk kan een symbool verwijzen naar een diepe intuïtieve wijsheid die niet op een directe manier geuit kan worden. Oudere beschavingen beseften de kracht van deze symbolen die specifieke associaties oproepen. Bepaalde symbolen vormen een universele taal omdat de beelden en hun betekenissen conventionele grenzen en tijd te boven gaan. Symbolen sluiten heel goed aan bij onze gevoelens. De mens heeft altijd symbolen gebruikt om uiting te geven aan zijn inzicht in de dynamische, creatieve krachten achter het leven. Alle grote tradities hebben door middel van meditatie de kracht van symbolen in gerichte banen geleid om het vinden van vrede en spirituele kracht te bevorderen.

Als we in symbolen ofwel beelden kunnen denken dan zit het recht in ons hart of in ons brein i.p.v. een encyclopedie vol woorden.

In de loop van de geschiedenis zijn wij deze authentieke manier van denken verloren. We zijn in grote mate overgegaan naar rationeel denken met dualistische begrippen. Al ons denken speelt zich af in de wereld van dualiteit en deze grenzen kunnen we niet overschrijden.

Het is inherent onmogelijk aan het rationele denken om de dualiteit te overschrijden. Het is een belangrijk feit dat we rationeel denkende wezens zijn geworden.

Door meer en meer in een materialistische manier van denken over te gaan zijn we verder af gaan staan van “Weten” door alles te zien als materie.

Doordat we zo ver zijn en ons steeds verder af van Bewustzijn bewegen, zien we enkel nog maar de individuele vorm, terwijl alles een veld is van energie. We beginnen alles uit elkaar te halen, te scheiden en zien alleen objecten. Er zijn geen objecten. Elke moderne wetenschapper zal vertellen dat de materie niets anders is dan een veld van energie.

Welk was dat oude denken?. Welke manier van denken bestond vroeger die we nu zijn verloren? Symbolisch denken, beeldend denken en intuïtief denken zijn aanwijzingen in die richting. De beste manier om, “Dat, waar ge niet over kunt spreken”, kan worden weergegeven met symbolen of beelden.

Bepaalde feiten zijn met een afbeelding makkelijker en beter te begrijpen dan met een encyclopedie vol woorden als we die beeldentaal begrijpen.

Hoe is dit lineair/logisch denken ontstaan?

Onze geest, die we in Yoga Manas noemen, is totaal geconditioneerd door de wijze waarop en de omgeving waarin we leven. Dat wat ons gelukkig zal maken zal een persoon uit Bhutan absoluut niet gelukkig maken. Onze geest is geconditioneerd, opgevoed en opgeleid om zo te denken logisch, analytisch, lineair te denken. We denken dat de persoon die lineair, logisch analytisch enz. kan denken een voorbeeld is. Onze ganse beschaving is op deze aanname gebaseerd. In andere culturen wordt dat instrument wat wij geest noemen, getraind/gevoed, om niet lineair maar cyclisch, niet logisch maar holistisch en

intuïtief te werken. Er zijn nog beschavingen die niet denken zoals wij (lineair/logisch) waar men heeft geleerd cyclisch en intuïtief te denken.

In Europa heeft het intuïtief denken plaats gemaakt voor rationeel denken. De grote culturen van de Middellandse Zee voor Plato, voor de Grieken waren namelijk volledig ontwikkelde culturen, hoogbloeiers die gebouwd zijn op holistisch denken. Plato en zijn leerling Aristoteles zeiden: "Als je een beter leven wilt dan moet je focussen op materieel".

Wat betekent het als je je enkel op materie gaat richten? Denk aan de yogische principes bewustzijn en materie. Als we dus het bewustzijn en alles wat daarmee verband heeft helemaal uit de vergelijking halen dan blijven we achter met enkel materie. Alle ellende waar wij heden ten dage onder lijden is daaraan te wijten. We zijn extreem de andere richting uitgegaan en we zijn 340 graden van Weten kwijtgeraakt. Logisch betekent één enkele richting, namelijk lineair en we vergeten daarmee alle andere richtingen die mogelijk zijn en die over hetzelfde onderwerp gaan.

Yoga brengt ons terug. Alléén. Een holistisch beeld. Maar we zijn helemaal beïnvloed door een bepaalde kijk op het leven. En ons hele denken wordt beperkt door dat perspectief. Dat wat ons weerhoudt om voortdurend te luisteren naar de innerlijke wijsheid die altijd in ons aanwezig is.

Om onze innerlijke wijsheid te horen moeten wij ons vrijmaken van onze conditioneringen, van de dogma's. Door niet te denken maar te ervaren en dat is de enige manier om ons vrij te maken. Ons vrij maken door de kracht van meditatie.

10. De symboliek van de Bhagavad Gītā.

Als Śrī Kṛṣṇa zegt: “Ik ben de Vader van het Al en de Moeder en de Instandhouder, de Aloude....” dan moeten wij dat niet letterlijk nemen, hoe kun je nu en de vader en de moeder zijn? Nee, in dit geval moeten we dan moeten we direct symbolisch gaan denken.

Als Śrī Kṛṣṇa zichzelf de vader en de moeder noemt, wat bedoelt hij dan met de vader en de moeder. Symbolisch is het de Werkelijkheid, het wordt wel werkelijk als je de symboliek begrijpt.

Als Śrī Kṛṣṇa wordt gezien als de figuur die in het zwart wordt afgebeeld en op een fluit speelt dan is de boodschap van de symboliek niet begrepen. Symbolisch gaat het om de in de kosmos inherente boodschap, altijd aanwezig in het binnenste van ieder mens en die altijd bij wijze van spreken voor het grijpen ligt. Door het leveren van inspanning zal er groei plaatsvinden, zodat het kan worden begrepen. Śrī Kṛṣṇa helpt bij die inspanning en de groei. In het waarnemen van de werkelijkheid als een ander bewustzijnsnivo bij het groeien wordt bereikt.

We moeten oren, ogen, het verstand, het hart enz. ontwikkelen om de boodschap die zinnebeeldig wordt weergegeven door de Bhagavad Gītā te kunnen waarnemen en verteren. Dan krijgen we een Weten dat in het hart zit en dat door het verstand niet begrepen kan worden. Dan begrijpen we dat het niet over iets buiten ons maar over iets binnen in ons gaat.

Zo wordt de de strijd van de De Bhagavad Gītā ook symbolisch vertolkt als de innerlijke strijd en groei in ieder mens.

Yoga dient nu om ons vrij te maken. Waar wij ons vrij van moeten maken? De strijd die gevoerd wordt met ons lager verstand en die bestuurd wordt door de eeuwige

aanwezigheid van Śrī Kṛṣṇa van het zuiver Bewustzijn. Het zuiver Bewustzijn neemt geen deel aan de strijd want het is ongemanifesteerd. Het zuiver Bewustzijn stelt geen daden, het is de grond. Als wij dat bewust worden weten wij dat wij in de beperking van ons geconditioneerd Bewustzijn de taak hebben om te strijden tegen onze gebreken, ons falen, onze ondeugden.

Maar is er iets wat wij meer koesteren dan onze eigen ondeugden en zwakheden? We zijn ermee vergroeid en iedere keer dat we een ondeugd een klap rond de oren geven hebben we heel veel innerlijke pijn en problemen. We kunnen geen afstand van doen en dat is de boodschap van Yoga,

We moeten er afstand van doen. Wij moeten vanuit het zuiver Bewustzijn, met dat als basis, met onze onvolkomenheden de strijd aangaan. Die onvolkomenheden dat is niet ons lichaam, dat is onze geest met zijn gehechtheden, ondeugden en deugden. Dus de innerlijke strijd die we moeten voeren, het purificatie proces, het zuiveringsproces waar we doorheen moeten, daar gaat het allemaal om en dat wordt afgebeeld door de strijd van de Bhagavad Gītā.

Zo kunnen we de Bhagavad Gītā verstaan als een verslag van de geestelijke strijd en groei in ieder mens. Śrī Kṛṣṇa is dan onze diepste natuur, ons wezenlijke Zelf, het Ātman.

Door de versluiting van het Ātman verliezen wij ons Zelf-Bewustzijn. Śrī Kṛṣṇa spoort ons aan op een liefdevolle manier te strijden met onze zintuigen en met onze lagere verstand (Manas). Arjuna is hier het symbool van de zoekende mens, van het nog twijfelende verstand en krijgt onderricht van zijn vriend en wagenmenner: de Ziel.

11. De achtergrond van de Bhagavad Gītā.

Het eerste hoofdstuk welke een introductie is voor de rest van de tekst begint met het introduceren van de twee

kampen: de Pāṇḍavas en de Kauravas twee verwante vorsten families. Oftewel Weten en onwetendheid en hun poging elkaar te overheersen.

Op de troon van het rijk had tot aan zijn dood Pāṇḍu van het kamp Pāṇḍavas gezeten en liet bij zijn dood vijf zonen achter. Deze zijn Arjuna, Bhīma, Yudhiṣṭhira, Nakula and Sahadeva.

De blind geboren halfbroer van Pāṇḍu, Dhṛtarāṣṭra heeft door zijn blindheid niet kunnen regeren. Symbolisch is de blinde koning ons mentaal denkvermogen die ons blind maakt voor onze zuivere intuïtie en in staat is ons ego te vergroten en zodoende vele verlangens en onhebbelijkheden creëert. Ons mentaal denkvermogen zou eigenlijk niet het heft in handen moeten hebben. Helaas is dat wel zo.

De blinde koning heeft honderd zonen die symbolisch onze ondeugden, gehechtheden en verlangens voorstellen. Zij zijn de Kauravas.

De belangrijkste zijn Droṇa, Duryodhana, Bhīma en Karṇa.

Śrī Kṛṣṇa is de neef van Arjuna en neemt in het Indisch denken de plaats in van een avatāra, de neerdaling van God in de gedaante van een mens.

Voor de Hindu gebeurt een neerdaling van een avatāra telkens de wereld een dieptepunt bereikt heeft en alom ontaarding en degeneratie heerst.

Het begin.

Het begin is dat de blinde halfbroer van Pāṇḍu Dhṛtarāṣṭra vraagt aan zijn raadgever Saṅjaya wat er gaande is op het slagveld. Zij bevinden zich op afstand in het paleis van de koning. Saṅjaya is de getuige van het voortdurende gevecht in ons op het niveau van het zintuiglijke.

Sommigen commentaren slaan het eerste hoofdstuk over maar daar staat de essentie van wat er gaat volgen.

Sanjaya komt terug in het laatste hoofdstuk, hieruit blijkt dat hij de oorlog gadeslaat en dus de waarnemer is in ons. Hij geeft aan Dhṛtarāṣṭra, ons blind verstand, de strijd weer tussen gemanifesteerd en niet gemanifesteerd. De bedoeling is te worden als Sanjaya, toeschouwer worden van de strijd die in ons plaatsvindt en aanvaarden dat het er is. Geen morele stempel zetten en vereenzelviging met het goede en het kwade, er niet bij betrokken raken, niet reageren of verzetten. Dan geleidelijk aan, stap voor stap m.b.v. hulpmiddelen komen tot Bewustzijn. Het vooral geen gevecht laten zijn anders komt er onherroepelijk verzet. Het moet met liefde en genegenheid gebeuren. Doe een stap terug en wordt een stille getuige.

Het slagveld is het lichaam.

Het slagveld heet Kurukṣetra.

Volgens sommige commentaren betekent “kuru” zowel zinnen als zintuigen. “Veld (kṣetra²) is dat wat de zinnen en zintuigen mogelijk maakt om werkzaam te zijn. Het woord kṣetra in de samenstelling van dharmakṣetra verwijst naar een veld waarin zowel wereldse dharma als absolute(spirituele) dharma tot ontplooiing komen. Het is de hoogste dharma om Ātman te realiseren met behulp van Yoga.

Daarom betekent kṣetra in deze context lichaam. Als een beschermer van beide dharmas, is “het lichaam (kṣetra) gerechtigd tot Zelfrealisatie. Als alle dharmas zijn verwijderd dan volgt realisatie. M.a.w. alleen dit lichaam kan ons leiden naar realisatie. Er bestaat geen correcte vertaling voor het woord “dharma”. Bij benadering zijn het

---

² In dit verband betekent kṣetra afkomstig van de stam kṣi vernietigen of doden.

de ingebouwde wetmatigheden in de hele schepping om te beantwoorden aan het doel van de schepping. Dharma moeten we ontdekken of misschien veroveren om ermee te versmelten. Alles in het universum heeft een dharma. Die van de zon is om te schijnen, die van de maan om de aarde te verlichten via de zon en de aarde te beïnvloeden. Als het persoonlijk wordt heet het svadharna en dat is onze heilige plicht.

Veel hoorngelaa.

Er is veel hoorngelaa en al dat hoorngelaa is de aankondiging van de strijd.

Symbolisch voor het mentaal denkvermogen dat probeert ons te overtuigen dat het niet nodig is de strijd aan te binden met onze ondeugden, gehechtheden en verlangens

“Toen zag Arjuna vaders en grootvaders, leraars en broeders van zijn moeder, broeders, zonen, kleinzonen en vrienden, schoonvaders en weldoeners in beide legers” (26)

“En toen de zoon van Kuntī al zijn bloedverwanten aldus in slagorde opgesteld zag staan, werd hij door diep medelijden bewogen en vol smart” (27)

Deze verzen geven weer wat wij ervaren als wij de strijd aanbinden met onze ondeugden, gehechtheden en verlangens waar we zo aan gehecht zijn.

Śrī Kṛṣṇa maant Arjuna tot vechten en onderricht hem hoe te vechten. Met dit onderricht begeleidt de B.G. ons naar een zinvol leven, hoe te leven in deze wereld zonder van deze wereld te zijn.

12. Persoonlijk noot.

Door het schrijven van dit eindwerk ben ik ertoe aangezet mij nog meer te verdiepen in de Bhagavad Gītā en daar een studie van te maken.

Hoop dan dat ik zoveel inzicht krijg dat een uiteenzetting zoals ik het ervaar. van alle hoofdstukken op papier wordt gezet.

Deze uiteenzetting zal enige tijd vergen maar ik ben ervan overtuigd dat ik daarin zal worden geholpen door mijn innerlijke Guru Śrī Kṛṣṇa. Een voorbeeld van het begin is na deze persoonlijke noot toegevoegd.

Samskṛta kenner ben ik niet en zal dan ook dankbaar gebruik maken van o.a de volgende vertalingen:

- Śrīmad Bhagavad Gītā: introductie en hoofdstukken 1-4 voorzien van commentaar door Śrī Ātma Muni Jī.
- Bhagavad Gītā vertaald door Dra. C. Keus.
- Bhagavad Gītā: het Yogaboek bij uitstek, Yoga Vedanta Aalst
- Abhinavagupta's Commentary on the Bhagavad Gītā: Translated from Sanskrit with Introduction and notes by Boris Marjanovic.

Tenslotte:

Śrī Kṛṣṇa zal door al deze vertalingen en raadplegen van leraren heen het inzicht geven om dit tot een goed einde te brengen, daar vertrouw ik op.

13. Bhagavad Gītā Hoofdstuk 1.

Het eerste hoofdstuk welke een introductie is voor de rest van de tekst begint met het introduceren van de Pāṇḍava's en de Kauravas, oftewel Weten en onwetendheid en hun poging elkaar te overheersen.

Volgens sommige commentaren betekent "kuru" zowel zinnen als zintuigen. "Veld (kṣetra) is dat wat de zinnen en zintuigen mogelijk maakt om werkzaam te zijn. Het woord

kṣetra in de samenstelling van dharmakṣetra verwijst naar een veld waarin zowel wereldse dharma als absolute(spirituele) dharma tot ontplooiing komen. Het is de hoogste dharma om Ātman te realiseren met behulp van Yoga.

Daarom betekent kṣetra in deze context lichaam. Als een beschermer van beide dharmas, is “een lichaam” (kṣetra) voorbestemd om ons te brengen tot Zelfrealisatie. Als alle dharmas zijn verwijderd wordt mokṣa, Zelfrealisatie, bereikt. Maar als Kṣetra afgeleid is van de stam kṣad, betekent aanvallen, confronteren, dan is het lichaam de plaats van ten opzichte van elkaar tegenstrijdige gevoelens zoals: hartstocht en liefdeloosheid, woede en verdraagzaamheid. Zij bestaan in het lichaam in een relatie van vernietiger en wat vernietigd moet worden. Kṣatriyas die zich hebben verzameld op het veld, die deze tegenstrijdige gevoelens bezitten, met het doel te doden of te worden gedood bezitten deze natuur en vertegenwoordigen, onwetendheid en Weten. De Kauravas worden gedomineerd door onzuiver begeerte en stellen onwetendheid voor, de Pāṇḍava's die de aard van zuiver weten hebben stellen Weten voor. Wat doen deze Kṣatriya's op het oorlogsveld? Wie delft het onderspit en wie overwint. Dat is de betekenis van de vraag van Dhṛtarāṣṭra. De Kauravas die de woorden “dit is van mij, dit is van mij” continue herhalen en die dus handelen naar de begeerten van het lichaam, stellen onwetendheid voor. De Pāṇḍava's zijn zuiver omdat zij vrij zijn van deze gevoelens.

Dhṛtarāṣṭra zei:

O Sañjaya, wat deden mijn mensen en de Pāṇḍavas, verzameld op het heilige veld van de Kurus, de verzamelplaats voor alle Kṣatriya's? (1)

Het begin is dat de blinde halfbroer van Pāṇḍu, Dhṛtarāṣṭra vraagt aan zijn raadgever Sañjaya wat er

gaande is op het slagveld. Zij bevinden zich op afstand in het paleis van de koning. Sommigen commentaren slaan het eerste hoofdstuk over maar daar staat de essentie. De essentiële persoon van de Bhagavad Gītā die alles waarneemt en weergeeft. Hij is de getuige van het spel, het gevecht dat zich in ons afspeelt, de kleuring van onze handelingen door ego: aangenaam-onaangenaam, goed-kwaad, de pro en de contra's in ons, op het niveau van het zintuiglijke. De dualistische strijd die constant in ons plaatsvindt. In feite de essentiële boodschap van de Bhagavad Gītā.

Sañjaya komt terug in het laatste hoofdstuk, hieruit blijkt dat hij de oorlog gadeslaat en dus de waarnemer is in ons. Hij geeft aan Dhṛtarāṣṭra, ons blind verstand, de strijd weer tussen gemanifesteerd en niet gemanifesteerd.

De bedoeling is te worden als Sañjaya, toeschouwer worden van de strijd die in ons plaatsvindt en aanvaarden dat het er is. Geen morele stempel zetten en vereenzelviging met het goede en het kwade, er niet bij betrokken raken, niet reageren of verzetten. Dan geleidelijk aan, stap voor stap m.b.v. hulpmiddelen komen tot Bewustzijn. Het vooral geen gevecht laten zijn anders komt er onherroepelijk verzet. Het moet met liefde en genegenheid gebeuren. Doe een stap terug en wordt een stille getuige.

Sañjaya sprak:

Toen vorst Duryodhana het in slagorde opgestelde leger van de Pāṇḍava's had aanschouwd, naderde hij zijn leraar Droṇa en sprak deze woorden: (2)

Aanschouw O meester, dit machtige leger van de zonen van Pāṇḍu, opgesteld door de zoon van Drupada, Uw begaafde leerling. (3)

Helden zijn zij, machtige boogschutters, die Bhīma en Arjuna in de strijd evenaren; Yuyudhāna, Virāṭa, en de grote krijger Drupada. (4)

Dhr̥ṣṭaketu, Cektāna's en de moedige koning van Kāsi Purijit, Kuntibhoja and Śaibya, de stier onder de mannen. (5)

De sterke Yuddhāmanyu en de dappere Uttamauijas, de zoon van Subhadra en ook de zonen van Draupadī, allemaal absoluut grote krijgers. (6)

Verneem voorts, O beste der tweemaal geboren, wie onze bevelhebbers zijn, de aanvoerders van mijn leger, hun noem ik opdat U het zult weten. (7)

In dit imposante leger zijn al de bevelhebbers grote krijgers. Gij O Heer en Bhīṣma en Karṇa en Kṛpa, koning Śalya, Jayadratha, Aśvatthāma en Vikarṇa en ook de zoon van Somadatta. (8)

En vele andere helden, allen bereid hun leven voor mij te offeren; uitgerust met wapens en werptuigen, allen bedreven in de krijg. (9)

In de volgende vers zal Duryodhana ons de reden geven waarom hij de leiders van de tegenover elkaar opgestelde legers opsomt.

Het leger aangevoerd door Bhīma is ondergeschikt in kracht t.o.v. ons leger, ons leger geleidt door Bhīṣma is superieur ten opzichte van the tegenstanders. (10)

Het leger van de Pāṇḍavas onder leiding van Bhīma is niet in staat het leger van Duryodhana te verslaan op het krijgsveld. Niet in staat omdat het minder krijgers ter beschikking heeft. Duryodhana wil duidelijk maken dat zijn

leger veel groter is en dus in staat is het leger van de Pāṇḍavas te verslaan. De geest van Duryodhana doet hem dat geloven en overtuigt hem ervan dat hij niet zal verliezen.

Help daarom, postvattend in de verschillende divisies van het leger, alleen Bhīṣma. (11)

Om Duryodhana te behagen, brulde zijn machtige grootvader Bhīṣma, de oudste der Kuru's als een leeuw en blies op zijn schelphoorn. (12)

Toen klonk tegelijkertijd schelphoorns, paukenslag, cimbalen, trommels en trompetten en het geluid was roerig. (13)

Śrī Kṛṣṇa en Arjuna, de zoon van Pāṇḍu, Staande in een prachtige strijdswagen bespannen met witte paarden, bliezen dan hun goddelijke schelphoorns. (14)

Śrī Kṛṣṇa blies op zijn Pāncajanya, Arjuna zijn Devadatta, terwijl Bhīma, de verschrikkelijke, blies op zijn machtige schelphoorn, Pauṇḍra. (15)

Koning Yuddiṣṭhira, de zoon van Kuntī blies op zijn schelphoorn Anandavijaya, Nakula op Sughoṣa en Sahadeva op Maṇipuṣpaka. (16)

Al dat hoorngeluid is de aankondiging van de strijd. De Ziel die stil probeert ons te overtuigen dat het nodig is de strijd aan te binden en het denken die ons overstelpt met allerlei argumenten om het niet te doen. De namen van de verschillende schelpen zijn symbolisch en verwijzen naar één of andere eigenschap of naar een gebeurtenis uit je leven.

De koning van Kāśī, de machtige boogschutter, en Śikhaṇḍī, de machtige krijger, Dhṛṣṭadyumna, Virāta en Sātyaki, de onoverwinnelijke. (17)

De koning van Pāncālas, de grote boogschutter, de vijf zonen van Draupadī en de machtig-armige zoon van Subhadṛā, allen tezamen bliezen op hun desbetreffende schelphoorns (18)

**Het onstuimig gedruis tussen hemel en aarde verscheurde de harten van de Kauravas. (19)
Toen Arjuna, wiens vaandel de Hanumān was, het leger van Dhṛtarāṣṭra aanschouwde hief hij op het moment dat de oorlog zou uitbreken zijn boog op, O koning, en sprak tot Hṛṣīkesā: (20)**

**Arjuna sprak:
O gij onveranderlijke, voer mijn wagen te midden van de twee legers. (21)**

Zodat ik hen kan aanschouwen die hier zijn verzameld, verlangend naar het begin van de strijd, hier staan opgesteld en die ik moet bekampen. (22)

Zodat ik hen kan zien die zich tot de strijd bereid, hier hebben verzameld, verlangend het gevecht te beginnen en wensen te vechten voor de welwillendheid van de kwaadwillige zoon van Dhṛtarāṣṭra. (23)

Onze ondeugden, gehechtheden en verlangens

**Sanjaya zei:
Aldus gevraagd door Guḍākeśa (Arjuna de overwinnaar van de slaap), plaatste Hṛṣīkeśa (Śrī Kṛṣṇa) de beste van de strijdwagens tussen de twee legers (24)**

In het aanschijn van Bhīṣma en Droṇa en al de andere vorsten der wereld zei Śrī Kṛṣṇa: “O Partha(Arjuna) aanschouw deze Kuru’s hier verzameld. (25)

In de gelederen van beide legers zag Arjuna vaders en grootvaders, leraars en broers van zijn moeder, broers, zonen, kleinzonen en veel vrienden en ook schoonvaders en weldoeners. (26, 27)

“Toen de zoon van Kuntī al zijn bloedverwanten aldus in slagorde opgesteld zag staan, werd hij door diep medelijden bewogen en vol smart zei hij de volgende woorden: (28)

Arjuna sprak: O Kṛṣṇa, nu ik mijn verwanten in slagorde geschaard zie staan, verlangend naar de strijd, falen mijn ledematen en verdroogt mijn mond. (29)

Mijn lichaam beeft en mijn haren staan overeind, mijn boog Gāṇḍiva glipt uit mijn hand en mijn huid brandt. (30)

Ik kan niet rechtop blijven staan, mijn geest duizelt als het ware en ik zie slechte voortekenen, O Keśava. (31)

Ik zie geen heil in het doden van bloedverwanten in de strijd. Ik begeer noch de overwinning, noch het koningschap , O Kṛṣṇa en evenmin verlang ik naar genietingen. (32)

Wat baten koningschap en de genietingen daaruit voortvloeiend, ja zelfs het leven, O Govinda? Zij voor wie we het koninkrijk, genot en vreugde verlangen, staan hier, klaar voor de strijd. (33)

Leraren, vaders, zonen en ook grootvaders, staan hier op het slagveld, met de inzet van hun leven en bezit.
(34)

O Madhusūdana, deze ooms van moeders zijde, schoonvaders, kleinzonen, zwagers en andere verwanten, hen wens ik niet te doden, zelfs al doden zij mij. Niet voor de heerschappij over de drie werelden, hoeveel te minder voor deze aarde. (35, 36)

Arjuna beseft dat zijn tegenstanders zijn leraren en verwanten enz. zijn. Zijn conclusie is dat hen doden het begaan van een zonde is. Hij beargumenteert dat het doden uit plezier, genot en andere wereldse genietingen slechts zonde kunnen creëren. Niettemin krijgt hij als antwoord van de Heer dat het nodig is zijn plicht uit te voeren zonder deze bepaalde gedachte in zijn geest.

O Janārdana, Welke vreugde kan ons te deel vallen door het doden van de zonen van Dhṛtarāṣṭra? Alleen zonden kunnen ons toevallen door het doden van deze booswichten.

Het is dan ook onverantwoord dat we onze verwanten doden de zonen van Dhṛtarāṣṭra,. (36, 37)

Degene die de Kauravas doden, alhoewel zij criminelen zijn, zal zonde toevallen. Onze tegenstanders die worden gedomineerd door zonde zijn eigenlijk al gedood door die zonde. Als wij hoe dan ook met hun vechten en hen doden komen wij ook onder de kracht van zonde. Het feit dat de Kauravas niet in staat zijn hun falen, om hun eigen familie te willen doden, niet kunnen waarnemen wordt veroorzaakt door hebzucht. In de volgende verzen geeft Arjuna het begin van de vernietiging van de traditionele waarden en normen(dharmas), zoals het doden van verwanten. Als Zelfrealisatie bereikt wordt zijn dharma en svadharma niet meer nodig.

**Hoe kunnen wij gelukkig zijn door ons eigen
verwanten te doden, O Mādhava?**

**Zelfs als onze verwanten, wier intellect versluierd is
door hebzucht, geen kwaad zien in de vernietiging van
het geslacht en zonde in de vijandigheid tegenover
vrienden**

**Hoe is het mogelijk, O Janārdana, dat wij niet weten
hoe wij dit kwaad kunnen vermijden, alhoewel wij
duidelijk de gevolgen beseffen van de vernietiging
van het geslacht. (38, 39, 40)**

**Door vernietiging van het geslacht gaat het dharma^ū
van het geslacht ten onder. Door vernietiging van het
dharma wordt het hele geslacht door adharma^f
overweldigd. Door het overheersen van adharma, O
Kṛṣṇa, worden de vrouwen van zo'n geslacht corrupt.
(40, 41)**

**Door deze corruptie van de vrouwen, O Vārṣṇeya,
worden de kasten vermengd. Vermenging van de
kasten brengt zowel vernietigers van het geslacht als
ook de overlevenden naar de hel, want hun
voorvaders ontberen de rijst- en plengoffers.
Door de slechte daden van de vernietigers van het
geslacht met als gevolg vermenging van de kasten,
word het eeuwige dharma van de kasten en van de
geslachten vernietigd. (42, 43, 44)**

**We hebben gehoord, O Janārdana, dat een permanent
verblijf in de hel onvermijdelijk is voor mensen wiens
dharma van het geslacht werd vernietigd. (44, 45)**

Wanner in de Gītā sprake is van kaste, heeft dat echter
niet dezelfde inhoud als het negatieve huidige begrip. Het
woord kaste is de vertaling van het Sankrietwoord

---

³ Dharma: eeuwenoude tradities van orde, wet en gerechtigheid.

⁴ Adharma is wetteloosheid en ongerechtigheid.

'Varna', dat zowel stam als familieclan betekent. Waarschijnlijk staat het woord hier voor geslacht. Oorspronkelijk was het kastensysteem geen starre indeling, maar een vrij beweeglijk systeem dat een feitelijke erkenning inhield van de functies in de maatschappij en dat niet werd bepaald door geboorte.

Willekeurig doden om een bepaald doel te bereiken zoals: genot, plezier, macht enz. en doden omdat een bepaalde persoon moet worden gedood zijn beiden grote zonden. Aldus samenvattend voor zichzelf wat een groot leed hem te wachten stond en om zijn verdriet te weergeven, werd Arjuna overmand en stil en zei de volgende vers tegen zichzelf.

Helaas wij zijn vastbesloten een grote zonde te plegen uit begerigheid voor het genot van koningschap. (45)

Arjuna bedoelt hier zowel de Pāṇḍavas als ook de Kauravas mee die willen vechten. Hij wil dan ook weten wat te doen in deze situatie. Terugtrekking lijkt voor hem de beste oplossing te zijn en denkt:

Als de zonen van Dhṛtarāṣṭra met hun wapens in de hand mij, weerloos en ongewapend, in de slag doden, zou het beter voor mij zijn. (46)

Sanjaya sprak: "Dat gezegd hebbende op het slagveld, wierp Arjuna zijn boog en pijl weg en zakte neer op de zitbank van zijn strijdswagen, zijn geest en hart overweldigd door verdriet". (47)

Een wijs mens die wordt gedwongen om te tobben over weten en onwetendheid, zal nadat hij beiden heeft geanalyseerd en afgewezen de staat van bewustzijn bereiken die vrij is van gedachten.

Dan hebben we svadharma⁵ en dharma niet nodig, die zijn alleen nodig in deze wereld van verschijnselen.

**Aldus eindigt in de Upaniṣad van de glorieus
Bhagavad Gītā, de wetenschap van het Eeuwige
Brahman, het heilige boek van Yoga, de samenspraak
tussen Śrī Kṛṣṇa en Arjuna, het eerste hoofdstuk,
genaamd:**

**“DE YOGA VANDE NEERSLACHTIGHEID VAN
ARJUNA.”**

---

⁵ Svadharma is onze eigen heilige plicht en is niet noodzakelijkerwijs hetzelfde als onze sociaal-maatschappelijke plichten.